

Wonen: in tijden van wooncrisis en onbetaalbare huizen een zeer dringend onderwerp. Hoe moet dat eigenlijk, wonen en samenleven, en kan dat niet anders? De Britse kunstenaar Winnie Herstein maakt kunst over zulke vragen, na een verblijf in Kunsthuis Syb in Beetsterzwaag. Aan de hand van Hippo, krakers, veenarbeiders en labadisten.

Kunst over wonen en samenleven

JACOB HAAGSMA

‘Ik heb hier in de buurt gewandeld en ik heb vrienden gemaakt in het café, die komen ook naar mijn expositie. En ik heb een keer geholpen om het meisjesvoetbalteam te trainen. Ja, ik heb me goed vermaakt in Beetsterzwaag. Het duurde wel even voor ik die naam goed kon uitspreken, en vraag me niet om ‘t te spellen.’

Winnie Herstein (36), uit Londen, zat afgelopen jaar drie keer een tijdje in Kunsthuis Syb, midden in Beetsterzwaag. Nu is ze er voor de vierde keer, en wel om haar expositie en de bijbehorende film af te maken. Titel: *We Need To Speak About Living Room*.

Artist in residence. Kunstenaar verblijft enige tijd op een bepaalde plek, laat zich zodoende inspireren en gaat aan het werk. Kunsthuis Syb werkt al langer op die manier. Het is letterlijk een huis, met bovenin een appartement met keuken en slaapkamers en al, en een buitengewoon inspirerende, door afbrokkelen- de en half weggebroken muren gedomineerde benedenverdieping.

Toepasselijk wel voor Winnie Herstein (36). Ze is een Brits kunstenaar en filmmaker, studeerde ook bouwkunde. „In theorie zou ik mijn eigen huis kunnen bouwen, maar ik weet niet hoe lang dat overeind zou blijven.” Ze heeft van ‘wonen’ min of meer haar thema gemaakt. ‘Wonen’ gekoppeld aan ‘gemeenschap’, eigenlijk. Als onderdeel van je residentie tijdelijk deel uitmaken van zo’n lokale gemeenschap: die gedachte staat haar erg aan, en bracht ze dus ook in de praktijk. „Al besef ik heel goed dat het meer kost dan een paar weken om er echt onderdeel van te zijn.”

Al heeft ze ook meer productieve dingen gedaan. Archiefonderzoek op verschillende plekken bijvoorbeeld, „ik ben dol op archieven”. Zo deed ze onderzoek naar verschillende woongemeenschappen.

Zoals de Anarchistische Camping in Appelscha, de scene rond het roemruchte Leeuwarder jongeren centrum Hippo, de krakersscene en de labadisten, een 17de-eeuwse sekte die zowaar neerstreek in Wiuwert en de turfwinning in Zuidoost-Friesland, waaromheen noodgedwongen ook een soort woongemeenschappen ontstonden.

En ze ging naar de Ekokathedraal in Mildam, een soort community-kunstwerk tenslotte. „Die structuren daar deden me erg denken aan de plaggenhutten van die veenarbeiders.”

SCHOONMAAKROOSTER

Haar onderzoekstraject bracht haar ook naar het Fries Film & Audio Archief, waar ze nog meer gefascineerd raakte door de thematiek en hoe dat hier in Friesland speelt en speelde. Fragmenten uit dat archief maken deel uit van de film, die het hart vormt van haar expositie. „Het zijn allemaal gemeenschappen, met

onderlinge parallellen, maar ook met hun eigen regels en logica.” Wonen: een ovenheet thema in deze tijd, waarin een schreeuwend gebrek is aan betaalbare woonruimte. Vooral in de Randstad zijn mensen van Winnies eigen generatie vaak gedwongen om samen te leven onder één dak. Decennia geleden had je ook al woongroepen, vaak opgezet om ideologische redenen. Wie die tijd heeft meegemaakt weet nog dat zulke woongroepen soms met veel kabaal uit elkaar knalden. Om de ideologie, of om banale zaken als het schoonmaakrooster.

De wederwaardigheden van een Utrechtse woongroep, voortgekomen uit de krakersscene, zijn het voornaamste onderwerp van de film, die het hart is van haar expositie in Kunsthuis Syb. Een nagespeelde, ‘ruimtelijke’ rollenspel-therapie sessie (‘familie-opstellingen’) legt de verschillende belangen en conflicten bloot. Wie wil wel zaken doen met een projectontwikkelaar, wie is toch al klaar met dat groepsleven, wie regelt alles, wie is de hardliner?

„Je ziet dan verschillende archetypen ontstaan, verschillende rollen, heel interessant. Het wordt een soort theater. En daaruit kwamen verschillende thema’s bovendien.” Verschillende belangen, schuivende ideologieën, de wooncrisis.

Die ervaringen koppelt Herstein aan de wederwaardigheden van die 17de-eeuwse labadisten – met als meest prominente lid Anna Maria van Schurman, een zeer intelligente vrouw uit Leeuwarden. Gehechtheid aan wereldse bezittingen en hiërarchische structuren waren taboe bij dit religieus geïnspireerde collectief. Herstein raakte vooral geobsedeerd door een dissident lid, kunstenaar en architect Johann Graf, uit die groep gestoten om ideologische redenen – zoals bij meer hedendaagse woongroepen en kraakcollectieven ook wel gebeurde.

De uitgestoten Graf gedroeg zich als een soort geobsedeerde stalker, die bij het huis in kwestie, te Wiuwert was, rondzwierf en ook nog eens redelijk gedetailleerde tekeningen en plattegronden daarvan achterliet. Die legt Herstein weer als het ware over 16-millimeter-filmbeelden van de beroemde Ekokathedraal in Mildam.

„Ik raakte enigszins geobsedeerd door die figuur van Graf, en ik zag parallellen tussen zijn lot en mijn rol als kunstenaar. Net als hem ben ik ook een soort buitenstaander, die dingen in kaart brengt, maar nooit echt deel uitmaakt van zo’n gemeenschap.”

VERGADERNOTULEN

Daarbij komt haar obsessie met archieven goed van pas. Ze vertelt over een vrouwen-groep in hedendaags Glasgow, waarvan ze de vergadernotulen nauwlettend bestudeerde en zo oog kreeg voor de dynamiek in zulk soort groepen, de archetypische rollen die dan al

Winnie Herbstein in Kunsthuis Syb in Beetsterzwaag. FOTO: JILMER POSTMA

snel ontstaan. „Dat soort processen zie je altijd in gemeenschappen. Ook bij die turfarbeiders.”

En zulke patronen sloegen, ontdekte ze in Tresoar, ook neer in theaterstukken die in die turfarbeidersgemeenschappen werden opgevoerd – mogelijk voorlopers van de bloeiende Friese iepenloftspullencultuur. Ook weer niet heel verschillend van wat Herbstein doet met haar film, over die Utrechtse woongroep. Tot en met de machinaties van het grootkapitaal.

Die film, het hart van haar expositie, is straks te zien op de eerste verdieping van Kunsthuis Syb. Op een forse monitor, ingebouwd in een zelfgetimmerde stelling van hout en zo: afval en bijproducten van de bouw. Materiaal dat ze op straat aantrof of kreeg van Beetsterzwaagsters, nieuwe vrienden uit de kroeg. Net als de stukken daklood, beneden, waar Herbstein toepasselijke afbeeldingen in heeft 'uitgedekt'.

HETERONORMATIEF

Die opnamen die ze op een ijskoude dag schoot in die Ekokathedraal, op gruisig ogende 16 millimeter-film, worden getoond op een

heel ander soort monitor: een fors, haast kubusvormig exemplaar van het merk Hantarex. Dat rijmt niet alleen mooi met de afbladerende, betonnen muren van de ruimte in kwestie en met de blokken waaruit die Ekokathedraal is opgebouwd, het is ook een verwijzing naar videokunstpionier Nam June Paik, die hele sculpturen opbouwde uit zulke, nu zeldzame monitors.

Wonen. In tijden van onbetaalbare woonruimte en bouwstops moeten we het daar hoognodig over hebben, zoals Herbstein ook al benadrukt in de titel van haar expositie: *We Need To Speak About Living Room* (een titel die ze plukte uit een gedicht van June Jordan, *Towards Home*).

Moeten we dan af van traditionele huizen? Dat is een vorm die Herbstein heteronormatief noemt en die je ook nog als eurocentrisch zou kunnen wegzetten. Want gebouwd rond traditionele gezinnen met kinderen, maar weer zonder ruimte voor oudere generaties zoals je die in 'andere culturen' wel ziet. (Ironisch genoeg is zo'n archetypisch huis wel het nieuwe logo van Kunsthuis Syb: echt zo'n huis zoals uw nichtje van 3 zou tekenen, als ze een liniaal kon vasthouden.)

„Er zijn geen concrete antwoorden op dit soort problemen, op de vraag hoe we beter kunnen samenleven. Dit werk, deze film gaat over gesprekken omtrent deze onderwerpen, over discussies. En als je voor je neus ziet hoe er over zulke complexe onderwerpen gepraat wordt, als je er zelf over verder praat, kan dat je altijd verder brengen.”

Winnie Herbstein: *We Need To Talk About Living Room*. Te zien vanaf morgen tot en met 27 juni in Kunsthuis Syb, Beetsterzwaag. Meer informatie: kunsthuis-syb.nl

DIT WERK, DEZE FILM
GAAT OVER GESPREKKEN,
OVER DISCUSSIES